

Susanna Kalliola / Leena Lehikoinen / Annika Mattila /

Katja Rautiainen / Onni Westlund

Etuoikeuskävely tulevaisuuteen

– tunnistatko sinä omat etuoikeutesi?

Lapsuuden rakentajat 4 – toisin tekemisen kokeilua mahdollistamassa

ULOS EPÄTOIVOSTA
OUT OF DESPAIR

Imagine

Pesäpuu ry

LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYHTEISÖ

Hoivatie

Euroopan unionin
osarahoitama

itla

Sisällys

1 Johdanto - Kiitoksemme sinulle	3
2 Etuoikeuskävely tulevaisuuteen – käytetyt väittämät ja taustoitukset	4
3 Kuinka voit toteuttaa Etuoikeuskävelyn	8
4 Lisää puhetta etuoikeuksista tarvitaan	10
5 Palaute	12
Lähteet	13

1 Johdanto- Kiitoksemme sinulle

Etuoikeuden käsitteellä tarkoitetaan yleisesti esimerkiksi oikeutta saada tai tehdä jotain ennen muita tai oikeutta jollaista ei ole muilla tai kaikilla (esimerkiksi Wikisanakirja 8.11.2024). Lapsuuden rakentajat 4-johtamiskoulutuksen venekunta Neptunus toteutti Etuoikeuskävelyn, jossa etuoikeuksia tarkasteltiin suhteessa tieteelliseen tietoon lapsuutta suojaavista tai haavoittavista tekijöistä. Kävelyn tarkoituksena oli kehollistaa lapsuuden kokemusten eroavaisuutta turvallisella tavalla ja huomioiden myös etuoikeuksina näyttäytyvien elämäntapahtumien tai -kokemusten jaettu todellisuus osana ihmisten henkilökohtaista elämäntarinaa. Etuoikeuskävelyä seuranneessa keskustelussa pysähdyttiin lisäksi yhdessä osallistujien kanssa jakamaan kävelyn synnyttämiä kokemuksia sekä toiveita tulevaisuuteen niin päätöksenteon, koulutuksen kuin kansalaistoimijoidenkin yhteiskunnassa.

Kokoontuminen yhdessä Eduskuntatalon portaille 6.11.2024 oli hieno ja koskettava kokemus. Haluamme lämpimästi kiittää jokaista kävelyyn osallistunutta yhteisöllisyyden tuomasta turvasta, vaikka aihe ei ole helppo eikä keveä. Kiitos myös teille, jotka jatkoitte kanssamme matkaa Oodiin jatkamaan keskustelua yhdessä koetusta - ilman kaikkia teitä olisi meillä ollut yksinäistä.

Haluamme kiittää yhteistyöstä myös kokeiluamme kannustanutta Itla - Lapsuuden rakentajat 4 – johtamiskoulutusta sekä YOUNG-ohjelman Acelife, Imagine ja Ulos epätoivosta -tutkimushankkeita. Tuellanne saimme toteuttaa etuoikeuskävelyn perustuen tutkittuun tietoon lapsuutta suojaavista ja sitä haavoittavista tekijöistä. Lisäksi osoitamme lämpimän kiitoksemme kokeiluamme tukeneille Pesäpuu ry:lle ja Hoivatie oy:lle – ilman tukeanne etuoikeuskävely videotuotantoinen ei olisi mahdollistunut.

Kuten eduskuntatalon portailla myös tapahtumaan osallistuneille kerroimme, halusimme tallentaa etuoikeuskävelyn. Kokeiluamme perusteella haluamme jatkaa tietoisuuden lisäämistä lapsuuden ajan suojaavista ja haavoittavista tekijöistä, jotta ne osattaisiin tulevaisuudessa ottaa paremmin huomioon niin poliittisessa päätöksenteossa, palvelujärjestelmässä, kuin yhteiskunnassa laajemminkin. Kannustamme tämän tietoisuuden lisäämiseksi myös etuoikeuskävely-menetelmän uusintamiseen eri yhteisöissä; erityisesti päätöksentekijöiden, sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden sekä kansalaistoimijoiden keskuudessa. Kehollinen kokemus turvallisesti toteutetussa etuoikeuskävelyssä havainnollistaa lapsuuden lähtökohtien eroavaisuutta ja määräämättömyyttä sekä kiitollisuutta, ymmärrystä että empatiaa lisäävällä tavalla. Tämä vahvistaa myös inhimillisyyteen nojaavaa kokemusta siitä, että erilaisista lähtökohdista riippumatta meitä kaikkia yhdistää kuitenkin tarve ja oikeus hyvään, turvalliseen ja omannäköiseen elämään - riippumatta lähtökohdistamme.

Edellä mainituista syistä ja etuoikeuskävelyyn tutustumisen mahdollistamiseksi olemme myös kuvanneet kokemuksemme etuoikeuskävelyn toteuttamisesta tähän julkaisuun. Kiitos myös sinulle, joka olet aiheesta kiinnostunut. Kannustamme jokaista kokeiluamme tutustunutta kokeilemaan etuoikeuskävelyn toteutusta ja näin pysähtymään syvemmin lapsuutta koskevien eriarvoisuuden kysymysten äärelle. Lämmin kiitos siitä, että viet sanomaamme hyvän lapsuuden tukemisen tarpeista omalla tavallasi eteenpäin.

Yhteistyöterveisin *Leena, Annika, Susanna, Katja ja Onni*

2 Etuoikeuskävely tulevaisuuteen – käytetyt väittämät ja taustoitukset

1. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos sinulla oli lapsuudessasi mahdollisuus osallistua haluamiisi harrastuksiin ilman suuria esteitä.

Harrastukset edistävät lasten ja nuorten osallisuutta, ja harrastaminen voi suojata lapsia ja nuoria yksinäisyydeltä ja syrjäytymiseltä sekä niiden kielteisiltä vaikutuksilta¹. Esimerkiksi sosiaalisesti aktiivisella vapaa-ajalla teini-iässä on tunnistettu olevan yhteys parempaan mielen hyvinvointiin aikuisuudessa².

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus määrittää lapsen oikeuden vapaa-aikaan ja virkistystoimintaan sekä yhtäläiset mahdollisuudet osallistua kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintoihin kaikkien lasten oikeudeksi³. Suomalaisista lapsista noin 90 prosentilla onkin joku harrastus⁴. Kaikilla suomalaisilla lapsilla ei kuitenkaan ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua harrastuksiin. Esteitä harrastamiselle luovat niin harrastamisen liian korkeat kustannukset kuin yhteiskunnallinen rakenteellinen eriytyminenkin.⁵

2. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos et joutunut lapsuudessasi kohtaamaan toistuvaa kiusaamista koulussa.

Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn tulosten mukaan viikoittaista kiusaamista koulussa oli kokenut 4. ja 5. luokan oppilaista 8–9 prosenttia, 8.–9. luokan oppilaista 7–8 prosenttia, lukiossa opiskelevista 1-2 prosenttia ja ammattiin opiskelevista 4 prosenttia lapsista⁶. Koulukiusaamisella voi olla vakavia ja pitkäkestoisia vaikutuksia yksilön elämään. Toistuva koulukiusaaminen voi altistaa mielenterveysongelmille, kuten masennukselle ja ahdistukselle, aikuisuudessa⁷. Kiusaamisella voi olla myös muita pitkäkestoisia vaikutuksia esimerkiksi terveyteen ja sosiaaliseen selviytymiseen⁸.

3. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos olet lapsesta alkaen päässyt terveysterveystoimintoihin ilman suuria esteitä

Pääsy terveysterveystoimintoihin ei toteudu Suomessa yhdenvertaisesti. Mitä matalampi sosioekonominen asema on, sitä vähemmän terveysterveystoimintoihin käytetään. Lisäksi matalammassa sosioekonomisessa asemassa olevat ihmiset käyttävät todennäköisemmin julkisia terveysterveystoimintoihin tai ei terveysterveystoimintoihin ollenkaan, kun taas korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevat käyttävät työterveysterveystoimintoihin tai sekä työterveysterveystoimintoihin että yksityisiä terveysterveystoimintoihin.

¹ Vandell, D. L., Larson, R. W., Mahoney, J. L. & Watts, T. W. (2015).

² Timonen, J., Niemelä, M., Hakko, H., Alakokkare, A. & Räsänen, S. (2022).

³ Yleissopimus lapsen oikeuksista. (20.11.1989).

⁴ Aapola-Kari, S. (2023).

⁵ Hakanen, T. 2019; Haanpää, L. & Salasuo, M. (2019).

⁶ Helenius, J. & Kivimäki, H. (2023).

⁷ Sigurdson, J.F. ym. (2015); Källmén, H. & Hallgren, M. (2021).

⁸ Moore, S.E. (2017).

Terveyspalvelujen käyttöä vaikeuttavat ja estävät muun muassa asiakasmaksut ja palvelujen saavutettavuus.⁹

4. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos lapsuuden kotisi tulot olivat suunnilleen suomalaista keskitasoa tai sen yli.

Vuonna 2022 noin 120 000 lasta eli köyhyydessä¹⁰. Vuoden 2022 jälkeen tehtyjen poliittisten päätösten seurauksena köyhien lapsiperheiden määrä on lisääntynyt noin 15 000:lla¹¹. Kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsiperheköyhyys vaikuttaa lasten hyvinvointiin sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Köyhyyttä kokeneilla lapsilla olisi paremmat tulevaisuuden näkymät, jos he eivät olisi joutuneet elämään köyhyydessä.¹²

Suomalaiset pitkittäistutkimukset ovat yhdistäneet lapsuudessa koetun taloudellisen niukkuuden myöhempään työttömyyteen, mielenterveysongelmiin, heikkoon koulumenestykseen ja ylivelkaantumiseen. Erityisesti vauvaikäisenä koettu köyhyys on yhteydessä huono-osaisuuteen aikuisuudessa.¹³

Tutustu lapsiperheköyhyys datana verkkosivustoon: <https://itla.fi/lapsiperhekoyhyys-datana/>

5. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos ihonvärisi tai etninen taustasi ei ole vaikuttanut siihen, miten sinuun suhtaudutaan yhteiskunnassa.

Suomessa asuvista ihmisistä noin 10 prosenttia on ulkomaalaistaustaisia¹⁴. Etniseen alkuperään perustuva syrjintä on yleisin syrjintäperuste Suomessa. Varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa koettu rasismi ja syrjintä voi vaikuttaa mahdollisuuksiin kouluttautua¹⁵.

Syrjintä on tutkitusti yhteydessä Suomeen muuttaneiden ja muiden ulkomaista syntyperää olevien ihmisten psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Syrjintä aiheuttaa myös turvattomuuden tunnetta sekä heikentää luottamusta viranomaisia kohtaan.¹⁶

6 Ota kaksi askelta eteenpäin, jos sinulla ei ollut mielenterveys- tai päihdehäiriötä lapsena.

Mielenterveyshäiriöt ovat yleisiä, ja monet niistä ilmenevät ensimmäistä kertaa nuoruudessa. Tutkimusten mukaan noin 20–25 prosenttia nuorista kärsii jostakin mielenterveyden häiriöstä, ja nämä häiriöt ovat yleisimpiä terveysongelmia koululaisten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Useita erilaisia häiriöitä voi esiintyä samanaikaisesti.

⁹ Blomgren J., Virta, L.J. (2020); Koskela, T., Ikonen, J., Parikka, S. (2022).

¹⁰ Itla (2023).

¹¹ Soste (2023).

¹² Elder, G. H., Jr. (1974); Elder, G. H. Jr., Nguyen, T. V., & Caspi, A. (1985).

¹³ Ristikari, T. ym. (2018); Hiilamo, A. ym. (2021); Lallukka, T., Kerkelä, M., Ristikari, T., Merikukka, M., Hiilamo, H., Virtanen, M., & Halonen, J. I. (2019).

¹⁴ Tilastokeskus (2023).

¹⁵ Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020).

¹⁶ Kuusio H., Seppänen, A., Jokela S., Somersalo L. & Lilja E. (2020); Castaneda, A. E., Rask, S., Koponen, P., Suvisaari, J., Koskinen, S., Härkänen, T., Mannila, S., Laitinen, K., Jukarainen, P. & Jasinskaja-Lahti, I. (2015).

Suomalaisista nuorista 3–5 prosenttia on yrittänyt itsemurhaa ja 10–15 prosentilla on vakavia ja toistuvia itsemurha-ajatuksia.¹⁷

Suomessa ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka moni lapsi sairastaa päihdehäiriötä. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokan oppilaista 5,1 prosenttia oli kokeillut kannabista vähintään kaksi kertaa, 8 prosenttia oli kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, 3,9 prosenttia käytti alkoholia viikoittain ja 10,7 prosenttia käytti päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta¹⁸.

Lapsuudessa mielenterveys- ja päihdehäiriötä sairastaneet ovat suuremmassa riskissä sairastua niitä myös aikuisuudessa. Lapsuudenaikaisilla päihde- ja mielenterveyshäiriöillä voi olla psyykkisen terveyden lisäksi vaikutuksia fyysiseen terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, sosioekonomiseen asemaan ja koulutustasoon.¹⁹

Tutustu Imagine-tutkimushankkeeseen: <https://stnimage.fi/>

7. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos vanhemmillasi tai sinusta lapsena huolta pitäneillä aikuisilla ei ollut mielenterveys- tai päihdehäiriötä lapsuudessasi.

Noin 90 000 suomalaislapsen vanhemmalla tai vanhemmilla on päihdeongelma²⁰. Vanhempien mielenterveys- ja päihdehäiriöt lisäävät lasten kasvuun ja kehitykseen liittyviä ongelmia, riskiä sairastua mielenterveysongelmiin sekä ovat yhteydessä alhaisempaan koulusuoriutumiseen ja perheen taloudellisiin vaikeuksiin²¹.

Vanhemman mielenterveys- ja päihdehäiriöiden ylisukupolvinen siirtyminen on yksi tärkeimmistä poluista väestön psykiatrisen sairastavuuden ja sosiaalisen syrjäytymisen taustalla²². Päihteiden ongelmakäyttö yhdistyy lukuisiin somaattisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Riski päihdeongelmille on monitekijäinen oireyhtymä, johon vaikuttavat sekä ympäristötekijät - kuten lapsuusympäristön päihteiden käyttö ja epävakaas perheessä - että geneettiset riskitekijät²³.

Tutustu Ulos epätoivosta-tutkimushankkeeseen: <https://ulosepatoivosta.fi/>

8 Ota askel eteenpäin, jos et ole asunut sijaisperheessä, perhekodissa tai lastensuojelulaitoksessa missään vaiheessa lapsuuttasi.

Sijaisperheissä, perhekodeissa ja lastensuojelulaitoksissa asui vuonna 2023 noin 18 000 lasta²⁴. Liian usein lastensuojelu epäonnistuu tehtävässään, eikä onnistu auttamaan

¹⁷ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024).

¹⁸ Kouluterveyskysely (2023).

¹⁹ Dolley, N. ym. (2023); Volkow, N. D. & Wargo, E. M. (2022); Steinfeld, M. R. & Torregrossa, M. M. (2023).

²⁰ Raitasalo, K. (2024).

²¹ Katso esimerkiksi: Pierce, M., Hope, H., Ford, T., Hatch, S., Hotopf, M., John, A., Kontopantelis, E., Webb, R. T., Wessely, S., & Abel, K. M. (2020).

²² Solantaus, T. & Paavonen, J. E. (2009).

²³ Kendler, K. S., Sundquist, K., Ohlsson, H., Palmér, K., Maes, H., Winkleby, M. A. & Sundquist, J. (2012).

²⁴ Forsell, M. & Kuoppala, T. (2024).

haavoittavia kokemuksia kohdanneita lapsia riittävän hyvin sijaishuollossa asumisen aikana tai sen jälkeen²⁵.

Kaikki sijaishuollossa kasvaneet lapset eivät kohtaa samoja haasteita aikuisuudessaan, mutta liian monen kohdalla nykyinen järjestelmä ei onnistu tehtävässään²⁶. Tutkitusti lastensuojelun sijaishuollossa asuvilla lapsilla on muihin lapsiin verrattuna suurempi riski kohdata erilaisia vastoinkäymisiä aikuisuudessaan²⁷.

Tutustu Acelife-tutkimushankkeeseen: <https://acelife.fi/>

9. Ota kaksi askelta eteenpäin, jos et lapsuudessasi joutunut hoivaamaan sinulle läheistä henkilöä viikoittain tai päivittäin.

Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyyn 2019 vastanneista viikoittain tai päivittäin sairasta, vammaista tai vanhaa läheistä tai perheenjäsentä hoivaavia nuoria oli noin 6 prosenttia.

Hoivavastuussa olevilla nuorilla on osin muita nuoria vähemmän harrastuksia ja he ovat vähemmän tyytyväisiä elämäänsä. Nuoren oma työssäkäynti ja perheen heikko taloudellinen tilanne ovat myös yleisempiä hoivavastuussa olevien keskuudessa. Koulu-uupumus, masennusoireilu, ahdistuneisuus ja yksinäisyys olivat yleisempiä hoivavastuussa olevilla nuorilla kuin muilla nuorilla.²⁸ Hoivavastuun on tunnistettu olevan yhteydessä hoivavastuussa olevien nuorten koulutukseen, terveyteen, hyvinvointiin, sosiaalisiin suhteisiin ja työllisyysmahdollisuuksiin²⁹.

10. Ota askel eteenpäin, jos sinulla oli ainakin yksi luotettava ja läsnä oleva aikuinen lapsuudessasi.

Yhdenkin luotettavan aikuisen jatkuva tuki lapsuudessa lieventää merkittävästi muiden haitallisten kokemusten vaikutuksia, vähentäen terveyttä vahingoittavia käyttäytymismalleja ja parantaen hyvinvointia aikuisuudessa³⁰.

Myönteiset aikuisten ja lasten väliset suhteet ovat yhteydessä pienempään todennäköisyyteen masennuksen ja ahdistuneisuushäiriöiden kehittymiselle nuorella aikuisiällä riippumatta altistumisesta haitallisille lapsuuskokemuksille³¹.

Tutustu Young-ohjelmaan: <https://itla.fi/toiminta/young-ohjelma/>

²⁵ Ristikari, T. ym. (2018); (2016).

²⁶ Kääriälä, A. & Hiilamo, H. (2023).

²⁷ Kääriälä, A (2020).

²⁸ Nenonen, T., Heino, M., Hedman, L. & Klemetti, R. (2020).

²⁹ Joseph, S. ym. (2020).

³⁰ Esimerkiksi: Bellis, M., Hardcastle, K., & Ford, K. (2017).

³¹ VanBornkhorst, SB. ym. (2024).

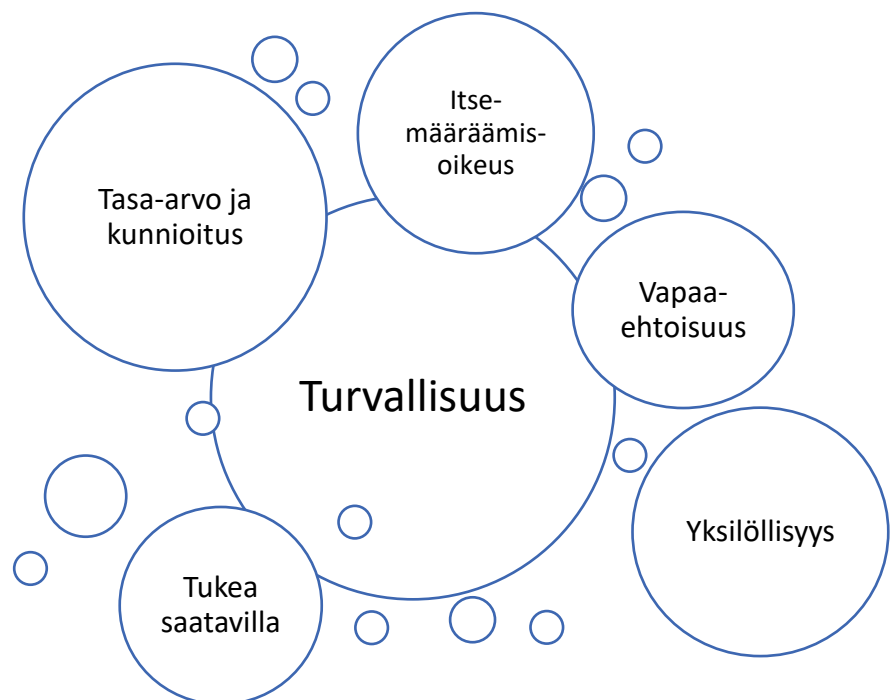
3 Kuinka voit toteuttaa Etuoikeuskävelyn

Tarkoitus: Etuoikeuskävelyn avulla siihen osallistuvat henkilöt tulevat tietoisemmiksi omaan lapsuuteensa ja nuoruuteensa liittyvistä suojaavista ja haavoittavista tekijöistä. Tilaisuuden tarkoituksena on myös herättää osallistujat pohtimaan omia etuoikeuksiaan suhteessa omaan elämäänsä ja vertaamaan omaa asettumistaan suhteessa väittämiin suojaavista ja haavoittavista tekijöistä. Tarkoituksena *ei ole* seurata muiden osallistujien liikkumista väittämien perusteella tai verrata osallistujien tilanteita keskenään. Kokemus suojaavan tai haavoittavan tekijän toteutumisesta ja merkityksestä on jokaiselle henkilökohtainen.

Toteutus: Etuoikeuskävely voidaan toteuttaa monissa eri ympäristöissä ja erilaisten yhteisöjen ja henkilöiden kesken. Monimuotoisuus, erilaiset henkilöt erilaisilla taustoilla ja positioilla voivat rikastuttaa kokemusta ja sen jakamista koskevaa keskustelua. Kävelyn valitut väittämät on perusteltua perustaa tutkittuun tietoon. Kunkin väitteen kohdalla osallistuja ottaa askeleen (ennakkoon ohjeistetusti 1–2/väittäjä) eteenpäin, mikäli väittäjä on pitänyt paikkansa hänen kohdallaan (henkilökohtainen kokemus).

Ennen kävelyn toteuttamista tulee antaa osallistujille riittävästi tietoa kävelyn toteuttamistavasta sekä turvallisuuteen liittyvien periaatteiden toteuttamisesta. Lisäksi aluksi on hyvä informoida siitä, miten väittämien perusteella liikutaan. Tärkeää on myös huomioida, että askel on osallistujilla saman pituinen (mm. turvallinen portaikko on hyvä toteutusympäristö).

Psykologinen turvallisuus: Kokeilun toteuttaminen edellyttää jokaisen osallistujan itsemääräämisoikeuden täyttää suojaa sekä turvallisen tilan periaatteiden määrittelyä ja toteuttamista. Kehollinen menetelmä voi herättää myös aiemmin traumatisoineita kokemuksia ja siksi on tärkeää, että kokeiluun

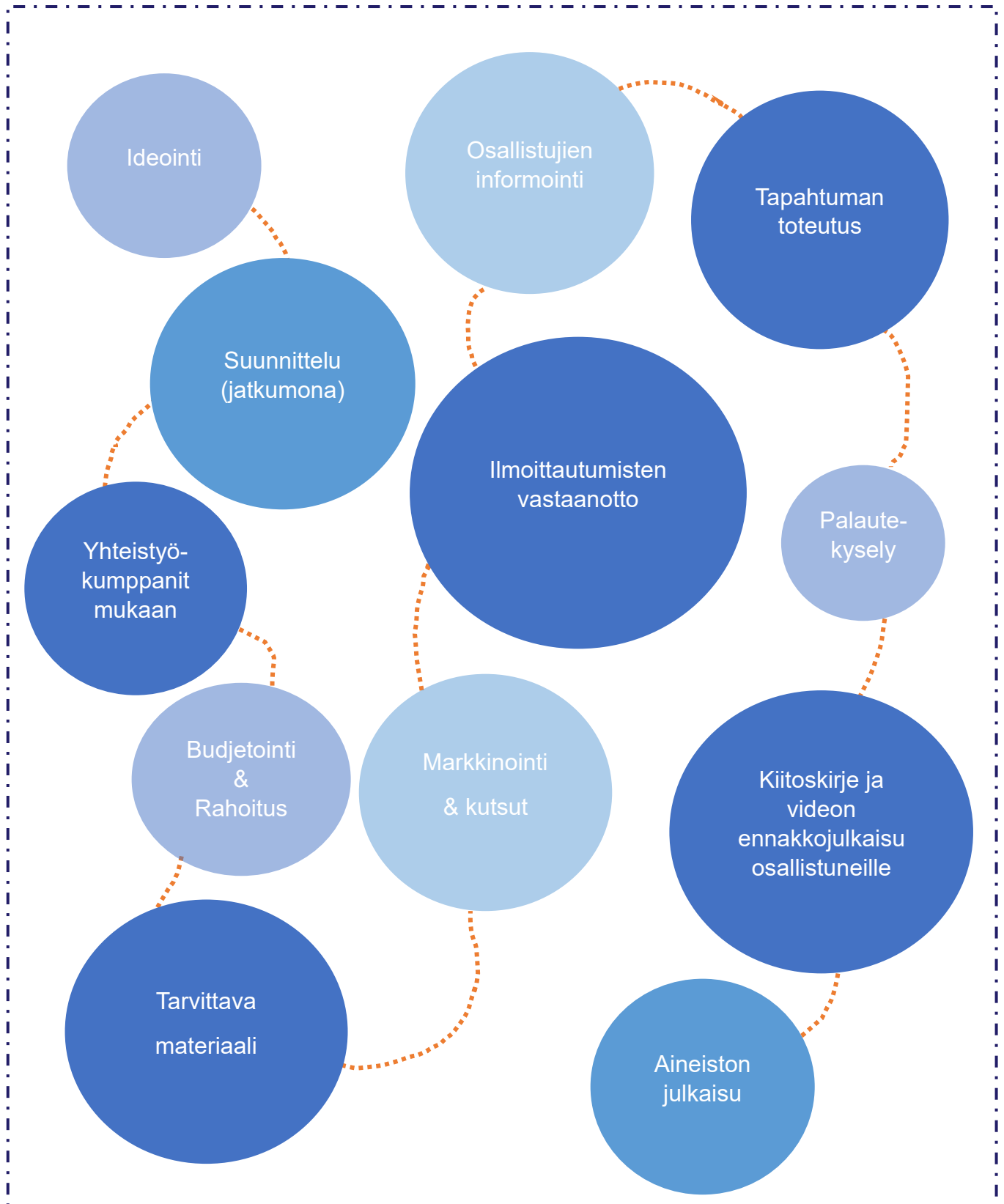

Kuva 1. Etuoikeuskävelyn toteutuksen keskeiset periaatteet

osallistujien on mahdollista kokea olevansa turvassa ja tulla turvallisesti kohdatuksi. Turvallisuuden tunnetta lisää myös mahdollisuus tutustua väittämiin ennakolta sekä valinnan vapaus itse määrittää, kuinka mihinkin väittämään reagoi. Mikäli tapahtuma taltioidaan, tulee erityistä huomiota kiinnittää osallistujien informointiin sekä yksityisyyden suojan oikeuteen.

Kokemusten jakaminen: Tapahtuman jälkeen on hyvä pitää varata mahdollisuus osallistujien kokemusten jakamiseksi. Kokeilusta opittua tulee käyttää hyödyksi vastuullisella tavalla.

Kuva 2. Polku Etuoikeuskävelyyn 6.11.2024

4 Lisää puhetta etuoikeuksista tarvitaan

Etuoikeuskävely-tapahtumamme 6.11.2024 päättyi yhteiseen keskusteluun kokemustemme jakamiseksi osallistujien ja järjestäjien kesken. Keskustelun virittämiseksi kysyimme mitä ajatuksia ja oivalluksia kokemus herätti. Toisaalta kysyimme mitä tällä henkilökohtaisella kokemuksella ja siihen liittyvällä tiedolla voisimme tehdä. Keskeisiä teemoja keskustelussa oli etuoikeuksiin liittyvien kokemusten suhteellisuus ja yksilöllisyys, mutta myös ihmissuhteiden merkitys haavoittuvuuksien vähentämiseksi ja suojaavien tekijöiden vahvistamiseksi.

Etuoikeudet koettuina todellisuuksina

Osallistajat kokivat askeltamisen portailla tuovan konkreettisesti näkyväksi omaa henkilökohtaista kokemusta. Vastauksena esitettyihin väittämiin elämän riskeistä ja suojaavista tekijöistä sijainti portailla koettiin osaksi omaa elämäntarinaa ja vastaavasti suhteellistui, miltä se näyttää suhteessa muihin yhteiseen kokemukseen osallistujiin. Havahduttavaksi keskustelussa koettiin se, että etuoikeuksia ei voi erottaa päälle päin, mutta myös se, että omiakin etuoikeuksia voi olla vaikeaa tunnistaa. Lapsuuden maailmaan tehty kävely johdatti oman sisäisen lapsen äärelle, kohtaamaan sen miten oman lapsuuden perustarpeisiin on vastattu. Vaikka juuri omat haavoittuvuudet eivät olisikaan tulleet väittämien muodossa kävelyssä tarkastelluiksi, kokemus sai pysähtymään myös sellaisten äärelle; esimerkiksi lapsuudessa koetun väkivallan, sen merkityksellisyyden ja vaikutusten pohdintaan. Etuoikeuskävelynkin valossa on ilmeistä, että lapsuuden keskeiset kasvuolosuhteet muodostuvat lähtökohtaisesti osaksi koettua normaalia niiden suojaavuudesta tai haavoittavuudesta riippumatta. Myös omien koettujen haavoittuvuuksien havaitseminen voi olla kivuliasta vielä aikuisenakin. Etenkin kasvuvuositai parhailaan elävää lasta haastaa sekä omassa kasvuympäristössä ilmenevien haavoittuvuuksien tunnistamisen vaikeus että lojaliteettitarpeet erityisesti omia vanhempia kohtaan.

Kuten väittämiä koskevissa taustaselvityksissä todetaan, tiedon valossa esimerkiksi kokemus köyhyydestä omassa lapsuuden perheessä yhdistyy myöhempään työttömyyteen, mielenterveysongelmiin, heikkoon koulumenestykseen sekä ylivelkaantumiseen. Toisaalta kokemukset köyhyydestä voivat toimia myös vaikuttimena pyrkimykseen kohti toisenlaista todellisuutta. Lohdullista on, että haavoittuvuuksien merkitykset eri yksilöillä näyttävät eri tavoin eivätkä ne toteutuessaan automaattisesti ennusta kielteisiä vaikutuksia elämäntarpeisiin. Toisaalta puhuttavaa on myös se, että vaikka elämälle saisi hyvät lähtökohdat lapsuuden perheessään, ovat myöhemmän elämäntarpeiden aikana koetut vaikeudet yksilölle yhtä lailla merkityksellisiä ja aitoja. Kaikesta tästä riippumatta ajankohtaisten poliittisten päätösten vaikutukset lapsiperheiden taloudelliseen selviytymiseen tulevaisuudessa koettiin keskustelussa yhteiskunnallisena uhkakuvana.

***”Päätäjät –
lopettakaa
leikkaukset!”***

Lapsuus rakentuu yhteisössä

Lasta haavoittavien tekijöiden kasautumiselta ja vaikutuksilta suojaamisessa on kyse ennen kaikkea lapsen perustarpeisiin vastaamisesta ja suhteesta huolta pitävään aikuiseen. Eri aikoina, muuttuvissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa perustarpeet ovat tulleet eri tavoin haastetuiksi ja etuoikeuskokemusten aidon jakamisen koettiin vaativan myös sukupolvien välisen ymmärryksen lisäämistä. Tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa haavoittavuuksille altistavana koettiin mm. hyvin kapea-alainen perhekäsitys, yksilökeskeisyys sekä yksinpärijäämisen eetos. Lapsia suojelevana todellisuutena nähtäisiin yhteisöllisyyden lisääntyminen ja lasten aito suojeleminen osana yhteisöjen toimintaa.

Lapset ja heidän tarpeensa tulisi pitää mielessä erityisesti silloin, kun päätöksiä palvelujärjestelmää koskien tehdään.

Palvelujärjestelmältä osallistajat peräänkuuluttivat ammattilaisten "hoksauttamista" ja avun tarvitsemisen normalisointia. Enemmän kaivattiin riskikohtien tunnistamista ja niihin pysähtymistä jo ennen kenenkään oireilua. Tarvittaisiin kohdennettuja palveluja yksilöllisiin tilanteisiin eikä niinkään yksittäisten tilanteiden sopivuutta tarjolla olevaan palveluvalikkoon. Keskustelussa yhteiskunnan kyvyttömyys aitoon ennaltaehkäisyyn kilpistyi päätöksentekojärjestelmän kyvyttömyyteen tunnistaa ihmisten aitoja tarpeita; pysyykö erityisesti lapsi

tarpeineen mielessä, kun päätöksiä järjestelmää koskien tehdään? Yhteisenä kokemuksena oli, että tarvitaan vielä enemmän vuorovaikutusta päättäjien, eri toimijoiden sekä aivan tavallisten ihmisten välillä.

Turvallinen aikuisuus suojaa lasta

Lapsuutta suojaavien tekijöiden osalta keskustelun kärkeen nousi turvallinen aikuisuus yhteisöissä, kaikkialla missä lapset ja aikuiset kohtaavat. Erityinen merkitys koettiin niillä suhteilla, joissa lapsen on mahdollista tulla nähdyksi myötätunnolla ja aidosti kohdaten. Lapselle tämä rakentaa omaa tapaa kohdata muita vuorovaikutuksessa, aikuiselta se edellyttää kykyä omien tunne- ja suhdetaitojen herkistämiseen. Lapsimyönteisyyden tulisi näkyä lasten ja aikuisten arjessa. Lasta suojelee yhteisöissä parhaiten se, että lapsen kokemus kiinnostaa mahdollisimman laajasti, mieluiten kaikkia. Yhteiskunnallisen tilanteen johdosta kaivattiin yleisemminkin hyvántahtoisuuden ja nopeuden lisääntymistä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa.

Koska jokainen kohtaaminen on merkityksellinen, olisi perusteltua myös pohtia, mitkä rakenteet yhteiskunnassa pitävät yllä hyvän kohtaamisen ja luottamuksen luomisen edellytyksiä. Jäimmekin pohtimaan, millainen voisi olla Turvallinen aikuinen –koulutus?

*Turvallinen
aikuisuus
kuuluu
kaikille!*

5 Palaute

Osana Etuoikeuskävely-tapahtumaamme halusimme kerätä osallistujilta myös palautteen tapahtuman toteuttamista koskien. Palautteissaan osallistajat toivat esille tapahtuman olleen pysähdyttävä, koskettava ja ajatuksia herättävä kokemus, jossa eri todellisuudet kohtasivat. Osallistajat kuvasivat, että tapahtumaan oli jopa yllättävän helppo osallistua. Siitä huolimatta, että väittämät kuvasivat arkojakin asioita omasta lapsuudesta, oli portaille liikkuminen koettu turvalliseksi osana joukkoa, vaikkei ihmismassa ollutkaan suuren suuri. Vaikka tema oli ennalta tuttu, kehollista kokemusta kuvattiin vaikuttavana ja asioita konkretisoivana.

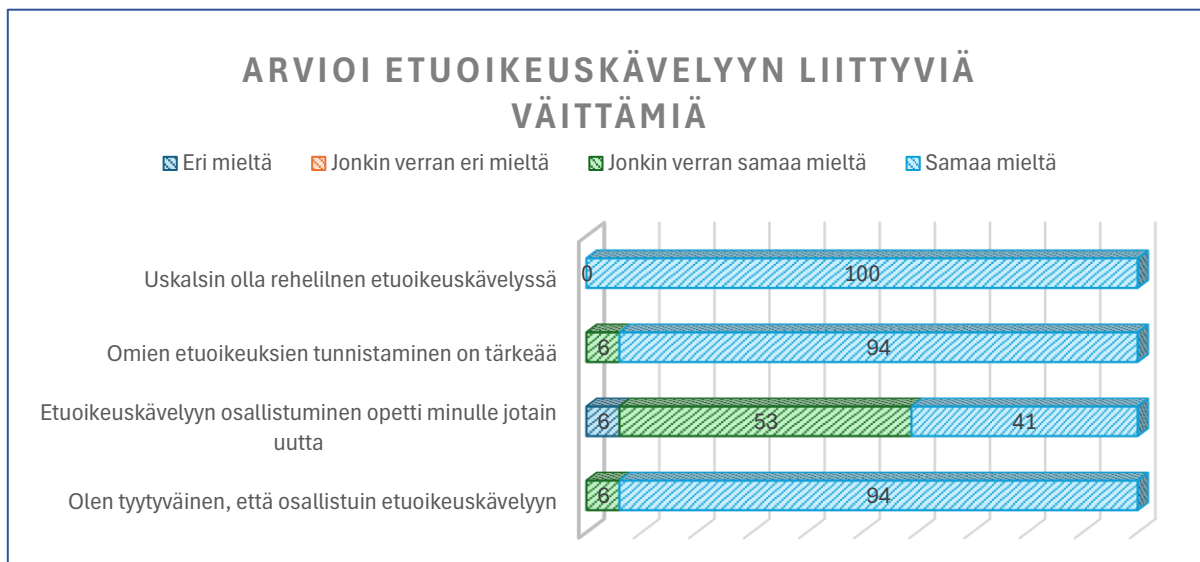
”Etuoikeuskävely oli matalankynnyksen tapahtuma, jossa oli turvallinen olo olla rehellinen omista etuoikeuksista sekä lähtökohdista.”

Erityistä huomioita etuoikeuskävelyn toteutus sai myös sille varatun sijainnin osalta; eduskuntatalon portaiden koettiin olevan erityinen, ajatuksia herättävä paikka. Myös ajankohtaisessa maailmanpoliittisessa tilanteessa oman aseman tunnistaminen ja heikommassa asemassa olevien puolustaminen koettiin saadun palautteen perusteella erityisen merkitykselliseksi. Myös etuoikeuskävelyn jälkeen toteutetussa keskustelussa

”Silti sattu, vaikka oli helppo osallistua”

useat osallistajat nostivat esille näkemyksensä siitä, että erityisesti yhteiskunnassamme valtaa käyttävien, kuten kansaedustajien, tulisi osaltaan etuoikeuskävelyn osallistua. Erityisesti toteuttamisen ajankohtana keskustelussa olleiden ja erityisesti heikoimmassa asemassa oleviin, kuten lapsiin kohdistuvien budjettileikkausten koettiin asettuvan jaettujen kokemusten äärellä erityiseen valoon. Myös vaikeita yhteiskunnallisia päätöksiä tehtäessä tulisi luottamusta rakentaa ihmiseltä ihmiselle.

Taulukko 1. Etuoikeuskävelyn osallistujien palaute kävelystä

Lähteet

Aapola-Kari S. (2023). Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022. Nuorisotutkimusseuran julkaisu 244. Viitattu 31.1.2025. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2023/05/FINAL_vapaa-aikatutkimus-2022-web.pdf

Bellis, M., Hardcastle, K., & Ford, K. (2017). Does continuous trusted adult support in childhood impart life-course resilience against adverse childhood experiences: A retrospective study on adult health-harming behaviours and mental well-being. *BMC Psychiatry*, 17(1). Viitattu 6.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1260-z>

Blomgren J., Virta, L.J. (2020). Socioeconomic differences in use of public, occupational and private health care: A register-linkage study of a working-age population in Finland. *PLOS ONE* 15(4): e0231792. Viitattu 6.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0231792>

Castaneda, A. E., Rask, S., Koponen, P., Suvisaari, J., Koskinen, S., Härkänen, T., Mannila, S., Laitinen, K., Jukarainen, P., & Jasinskaja-Lahti, I. (2015). The Association between Discrimination and Psychological and Social Well-being: A Population-based Study of Russian, Somali and Kurdish Migrants in Finland. *Psychology and Developing Societies*, 27(2), 270-292. Viitattu 6.2.2025. <https://doi.org/10.1177/0971333615594054>

Dolley, N., Kennelly, B., Arseneault, L., Zammit, S., Whelan, R., Mosley, O., Cotter, D., Clarke, M., Cotter, D., R., Helleher, I., McGorry, P., Healy, C. & Cannon, M. (2023). Functional outcomes among young people with trajectories of persistent childhood psychopathology. *JAMA Netw Open*, 6(9). Viitattu 31.1.2025. [doi:10.1001/jamanetworkopen.2023.36520](https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.36520)

Elder, G. H., Jr. (1974). *Children of the Great Depression: Social change in life experience*. Chicago, IL: University of Chicago Press. Viitattu 6.2.2025. <https://doi.org/10.4324/9780429501739>

Elder, G. H. Jr., Nguyen, T. V., & Caspi, A. (1985). Linking family hardship to children's lives. *Child Development*, 56, 361–375. Viitattu 6.2.2025. <https://doi.org/10.2307/1129726>

Forsell, M., & Kuoppala, T. (2024). Lastensuojelu 2023. Joka kuudennesta teinistä tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2023 (Tilastoraportti 19/2024). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2025. <https://www.julkari.fi/handle/10024/148992>

Haanpää, L. & Salasuo, M. (2019). Alkusanat: harrastustakuuselitys Nuorisotutkimusverkoston osaamiskeskuksen tehtävänä. Teoksessa Haanpää, L. *Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla* (s. 8–11.) (Verkkajulkaisu 147). Viitattu 6.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.57049/nts.270>

Hakanen, T., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (2019). Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion liikuntaneuvosto, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 6.2.2025. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/02/Lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-Oikeus-liikkua.-Verkkajulkaisu.pdf>

Helenius, J. & Kivimäki H. (2023). Lasten ja nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskysely 2023 - Tytöistä yli kolmannes ja pojista joka viides kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Tilastoraportti 48/2023. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2025. <https://www.julkari.fi/handle/10024/147270>

Hiilamo, A., Keski-Säntti, M., Kääriälä, A. & Hiilamo, H. (2021). Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät: rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997. *Horisontti*. Iltä. Viitattu 31.1.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7458-01-3>

Iltä (2023). Lapsiperheköyhyys datana. Verkkosivu. Viitattu 31.1.2025. [Lapsiperheköyhyys datana - Iltä](https://www.iltatieto.fi/lapsiperhekoehyys-datana)

Joseph, S., Sempik, J., Leu, A. & Becker, S. (2020). Young Carers Research, Practice and Policy: An Overview and Critical Perspective on Possible Future Directions. *Adolescent Research Review* 2020;5:77–89. Viitattu 6.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40894-019-00119-9>

Kendler, K. S., Sundquist, K., Ohlsson, H., Palmér, K., Maes, H., Winkleby, M. A. & Sundquist, J. (2012). Genetic and familial environmental influences on the risk for drug abuse: A national Swedish adoption study. *Arch. Gen. Psychiatry* 69. Viitattu 6.2.2025. DOI: [10.1001/archgenpsychiatry.2011.2112](https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2011.2112)

Koskela, T., Ikonen, J., Parikka, S. (2022). Aikuisväestön hyvinvointi ja terveys – Terve Suomi 2022: Lääkärille pääsy koetaan yhä vaikeammaksi – työkäisten psyykinen kuormittuneisuus lisääntynyt. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos: Tilastoraportti 31/2023. Viitattu 6.2.2025. <https://www.julkari.fi/handle/10024/146624>

Kouluterveyskysely (2023.) Tilasto ja indikaattoripankki Sotkanet. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.2.2025. <https://sotkanet.fi/sotkanet/taulukko/?indicator=szZ3tdY1NrM2NK2w1rUEAA==®ion=s07MBAA=&year=sy5ztTbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.1.1&buildTimestamp=202407081245>

Kuusio H., Seppänen, A., Jokela S., Somersalo L. & Lilja E. (2020). Ulkomaalaistaustaisten terveys ja hyvinvointi Suomessa. FinMonik-tutkimus. Raportti 1. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.2.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-034-1>

Källmén, H. & Hallgren, M. (2021). Bullying at school and mental health problems among adolescents: a repeated cross-sectional study. *Child Adolescent Psychiatry Mental Health* 15(74). Viitattu 5.2.2025. <https://doi.org/10.1186/s13034-021-00425-y>

Kääriälä, A (2020). Always a Step Behind?: Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto. Viitattu 5.2.2025. <https://helda.helsinki.fi/items/833635aa-8673-4c22-a88d-45bef3e2da53>

Kääriälä, A. & Hiilamo, H. (2023). Sijaishuollon laatua ja vaikuttavuutta on parannettava. *Yhteiskuntapolitiikka* 88(2), 195-199. Viitattu 5.2.2025. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041937691>

Lallukka, T., Kerkelä, M., Ristikari, T., Merikukka, M., Hiilamo, H., Virtanen, M., & Halonen, J. I. (2019). Determinants of long-term unemployment in early adulthood: A Finnish birth cohort study. *SSM - Population Health* 8, 100410. Viitattu 5.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2019.100410>

Moore, S.E., Norman, R.E., Suetani, S., Thomas, H.J., Sly, P.D. & Scott, J.G. (2017). Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World Journal of Psychiatry* 7(1). Viitattu 31.1.2025. [10.5498/wjp.v7.i1.60](https://doi.org/10.5498/wjp.v7.i1.60)

Nenonen, T., Heino, M., Hedman, L. & Klemetti, R. (2020). Lapset ja nuoret perheenjäsenten hoivaajina: Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-548-3>

Pierce, M., Hope, H., Ford, T., Hatch, S., Hotopf, M., John, A., Kontopantelis, E., Webb, R. T., Wessely, S., & Abel, K. M. (2020). Prevalence of parental mental illness and association with socioeconomic adversity among children in Sweden between 2006 and 2016: A population-based cohort study. *The Lancet Public Health*, 5(11), e583–e591. Viitattu 5.2.2025. DOI: [10.1016/S2468-2667\(20\)30202-4](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30202-4)

Raitasalo K. (2024). Miten yleisiä perheiden päihdeongelmat ovat? Tutkimuksesta tiiviisti 23/2024. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149101/TUTI2024_023_Miten%20yleisi%20perheiden%20p%20ihdeongelmat%20ovat_s_korjattu%20290524.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A., Gissler, M. (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Raportti 7/2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2025. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137104>

Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E., Gissler, M. (2016). Suomi nuorten kasvuympäristönä - 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Raportti 9/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 31.1.2025. <https://www.julkari.fi/handle/10024/131119>

Sigurdson, J.F., Undheim, A.M., Wallander, J.L., Lydersen, S. & Sund A. M. (2015). The long-term effects of being bullied or a bully in adolescence on externalizing and internalizing mental health problems in adulthood. *Child Adolescent Psychiatry Mental Health* 9(42). Viitattu 31.1.2025. <https://doi.org/10.1186/s13034-015-0075-2>

Solantaus, T. & Paavonen, J. E. (2009). Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja lasten psykiatriset ongelmat. *Duodecim*, 125(17), 1839-1844. Viitattu 5.2.2025. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2009/17/duo98270?keyword=Tytti%20Solantaus>

Soste (2023). SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain, 14.11.2024. Verkkosivu. Viitattu 31.1.2025. [SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle - Soste.](#)

Steinfeld, M. R. & Torregrossa, M. M. (2023). Consequences of adolescent drug use. *Translational psychiatry* 13(313). Viitattu 6.2.2025. <https://doi.org/10.1038/s41398-023-02590-4>

Tilastokeskus (2023). Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797–5379. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 6.2.2025. <https://stat.fi/julkaisu/cln1i2dtgwknt0cut9yem67se>

Timonen, J., Niemelä, M., Hakko, H., Alakokkare, A. & Räsänen, S. (2022). Social leisure time activities as a mediating link between self-reported psychological symptoms in adolescence and psychiatric morbidity by young adulthood: the Northern Finland 1986 Birth Cohort study. *European Child & Adolescent Psychiatry* 32, 2569-2580. Springer. Viitattu 5.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00787-022-02107-2>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2024.) Mielenterveys. Nuorten mielenterveyshäiriöt, 24.5.2024. Verkkosivu. Viitattu 31.1.2025. [Nuorten mielenterveyshäiriöt - THL](#)

VanBronkhorst SB, Abraham E, Dambreville R, et al. Sociocultural Risk and Resilience in the Context of Adverse Childhood Experiences. *JAMA Psychiatry*. 2024;81(4):406–413. Viitattu 5.2.2025. doi:10.1001/jamapsychiatry.2023.4900

Vandell, D. L., Larson, R. W., Mahoney, J. L. & Watts, T. W. (2015). Children's Organized Activities. Teoksessa Lerner R. M., Bornstein, M. H. & Leventhal, T. (toim.). *Handbook of Child Psychology and Development Science: Ecological Settings and Processes* (1–40). John Wiley & Sons. Viitattu 6.2.2025. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy408>

Volkow, N. D. & Wargo, E. M. (2022). Association of severity of adolescent substance use disorders and long-term outcomes. *JAMA Netw open*, 5(4). Viitattu 31.1.2025. [doi:10.1001/jamanetworkopen.2022.5656](https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2022.5656)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020). Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä. Viitattu 5.2.2025. <https://yhdenvertaisuusvaltuutettu.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-selvitys-afrikkalaistaustaisille-suomalaisille-rasismi-ja-syrjinta-ovat-arkipaivaa>

Yleissopimus lapsen oikeuksista. (20.11.1989). Viitattu 31.1.2025. [59/1991 - Valtiosopimukset viitetietokanta - FINLEX®](#)

Etuoikeuskävely 6.11.2024

Toteutus: Leena Lehikoinen, Helsingin kaupunki
Annika Mattila, Hoivatie Oy
Susanna Kalliola, THL
Katja Rautiainen, Pohjois-Savon hyvinvointialue
Onni Westlund, Pesäpuu ry

Kannen valokuva Leena Lehikoinen

Videointi: Thomas Broumand, Broufoto Oy

Etuoikeuskävely 6.11.2024 toteutettiin osana Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön Lapsuuden rakentajat 4 -johtamiskoulutuksen oppivia kokeiluja. Yhteistyössä kokeilun toteutuksessa lisäksi: Pesäpuu ry, Hoivatie Oy sekä strategisen tutkimuksen YOUNG-ohjelman Acelife, Imagine ja Ulos epätoivosta -tutkimushankkeiden toimijat.

